

Лекція 10. Вирішення спортивних спорів

Закон України «Про фізичну культуру і спорт» визначає суб'єктами сфери фізичної культури і спорту фізичних осіб, які займаються фізичною культурою і спортом, у тому числі спортсменів;

фахівців сфери фізичної культури і спорту; заклади фізичної культури і спорту; відповідні органи влади¹

. Предметом спортивного

права виступає відносно однорідна сукупність суспільних відносин, які виникають у зв'язку з реалізацією певних організаційних,

соціальних, економічних та інших аспектів діяльності у сфері

спорту та фізичної культури, а також суспільні відносини, що

виникають при створенні умов для розвитку спорту та фізичної

культури та, крім того, пов'язані з ними господарські (економічні/

підприємницькі), майнові, цивільні, трудові та фінансові суспільні

відносини, що виникають у зв'язку з організацією та проведенням

цілеспрямованих заходів спортивного характеру. Разом із тим, спортивне право в частині стосується і певних інших видів суспільних

відносин (цивільних, адміністративних, трудових, господарських

тощо), з огляду на що в його системі присутні норми інших галузей

права. Зазначене є підставою для констатації тієї обставини, що

спортивне право є комплексною галуззю права, а його характеристика повинна ґрунтуватися серед іншого і на специфіці норм права,

що визначають його предмет та належать до основних (базових)

галузей права. Все це дозволяє робити висновки про комплексність

1

Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24 грудня 1993 року

№ 3808-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 14. – Ст. 80.233

спортивного права як галузі права¹

. Виділяють також і певні характеристики спортивних правовідносин:¹) наявність спеціального суб'єкта – учасника фізкультурно-спортивної діяльності;

2) наявність спеціальних об'єктів, до яких, зокрема, слід віднести

фізичну культуру і фізичне виховання, професійний і любительський спорт, імідж спортивної організації, здібності і авторитет людини (видатні особистості в сфері спорту тощо), спортивну промисловість і фізкультурно-оздоровчі, спортивні та спортивно-технічні

споруди; 3) опосередкованість через спортивні правовідносини

державної політики в галузі фізичної культури і спорту, що передбачає пряму або непряму участь держави в даних правовідносинах;

4) особливість порядку і способів захисту прав учасників фізкультурно-спортивної діяльності, яка, зокрема, полягає в тому, що в разі

порушення прав суб'єктів спортивних правовідносин використовують головним чином судовий захист допомогою спортивного

арбітражу; 5) тісний зв'язок спортивних правовідносин з вимогами

спортивної етики (соціальними нормами і правилами спортивної

етики, а також заходами етичної та соціальної відповідальності)²

.

З огляду на таке різноманіття напрямів спорту, суб'єктів та

змісту спортивних правовідносин не можна робити висновок про

наявність якоїсь єдиної універсальної судової процесуальної форми

вирішення спорів, що неминуче виникають у даних правовідносинах.

В ході конституційної реформи стаття 124 Конституції України

зазнала деяких змін, які дозволяють впевнено говорити про подальше практичне переосмислення порядку захисту порушених

прав: як і раніше, Конституція вказує, що права і свободи людини і

громадянина захищаються судом, а правосуддя в Україні здійснюється виключно судами, юрисдикція яких поширюється на будьякий юридичний спір. В той же час, конституційною новелою,

відображеною і в нових редакціях процесуальних кодексів, стала

норма, відповідно до якої законом може бути визначений обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору. Поряд з такими

1

Апаров А.М. Концепція спортивного права: огляд ключових аспектів /

А.М. Апаров // Вісник Одеського національного університету. Серія : Правознавство. – 2017. – Т. 22, Вип. 1. – С. 6-19. 2

Корольков В. В. Правовые основы в области обеспечения деятельности физической культуры и спорта : курс лекций : в 2 ч. / В. В. Корольков. – Челябинск : Изд.

центр ЮУрГУ, 2011. – Ч. 1. – 154 с. – С. 70-71.234

імперативними приписами Конституція України у статті 55 надає

кожному право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань.

Отже, універсальною формою захисту залишається все ж таки

судова форма, а тому доцільним буде дослідити особливості визначення юрисдикції судів на вирішення спорів, що впливають зі

спортивних правовідносин.

З огляду на суб'єктний склад та характер правовідносин, що

виникають між суб'єктами сфери фізичної культури і спорту,

на дані правовідносини поширюється юрисдикція як загальних,

господарських, так і адміністративних судів. Так, відповідно до

ст. 19 Кодексу адміністративного судочинства юрисдикція адміністративних судів поширюється на справи у публічно-правових

спорах, однак якщо казати саме про спори, пов'язані із спортивними правовідносинами, до таких спорів може бути віднесено

справи у:

1) спорах фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних

повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових

актів чи індивідуальних актів), дій чи бездіяльності(наприклад,

спори щодо оскарження: рішення відповідного центрального органу виконавчої влади про встановлення державної системи спортивних звань, розрядів та категорій, порядок їх присвоєння та

позбавлення), крім випадків, коли для розгляду таких спорів законом встановлено інший порядок судового провадження;

2) спорах, що виникають з приводу укладання, виконання,

припинення, скасування чи визнання нечинними адміністративних

договорів (наприклад, спір з приводу виконання угоди про делегування центральним органом виконавчої влади з фізичної культури

і спорту повноважень всеукраїнському фізкультурно-спортивному

товариству);

3) за зверненням суб'єкта владних повноважень у випадках, коли право звернення до суду для вирішення публічно-правового спору надано такому суб'єкту законом;

4) спорах фізичних чи юридичних осіб із розпорядником публічної інформації щодо оскарження його рішень, дій чи бездіяльності у частині доступу до публічної інформації;

5) спорах щодо вилучення або примусового відчуження майна для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності;²³⁵

6) спорах щодо оскарження рішень атестаційних, конкурсних, медико-соціальних експертних комісій та інших подібних органів, рішення яких є обов'язковими для органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших осіб;

7) спорах щодо формування складу державних органів, органів місцевого самоврядування, обрання, призначення, звільнення

їх посадових осіб.

В той же час, юрисдикція адміністративних судів не поширюється на справи: 1) що віднесені до юрисдикції Конституційного

Суду України; 2) що мають вирішуватися в порядку кримінального судочинства; 3) про накладення адміністративних стягнень,

крім випадків, визначених цим Кодексом; 4) щодо відносин, які

відповідно до закону, статуту (положення) громадського об'єднання,

саморегулятивної організації віднесені до його (її) внутрішньої діяльності або виключної компетенції, крім справ у спорах, визначених пунктами 9, 10 частини першої статті 19 КАСУ. Саме останнє

положення є вкрай важливим у сфері спортивних правовідносин:

оскільки діяльність суб'єктів професійного спорту реалізується на рівні громадських об'єднань (федерацій, спілок тощо) така норма дозволяє реалізувати принцип невтручання державних органів у внутрішню діяльність громадського об'єднання. Наприклад, саме тому неможливим видається оскарження центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері спорту

(Мінмолодьспорт) результатів спортивних змагань, проведених на підставі регламенту спортивної федерації з конкретного виду спорту.

Ст. 20 Господарського процесуального кодексу України вказує

на справи, що відносяться до юрисдикції господарських судів. До

них віднесено справи у спорах, що виникають у зв'язку із здійсненням господарської діяльності, та інші справи у визначених законом випадках, зокрема:

1) справи у спорах, що виникають при укладанні, зміні, розірванні і виконанні правочинів у господарській діяльності (наприклад, щодо продажу трансферних прав, інформації та прав на використання навчально-тренувального процесу), крім правочинів, стороною яких є фізична особа, яка не є підприємцем, а також у спорах щодо правочинів, укладених для забезпечення виконання зобов'язання, сторонами якого є юридичні особи та (або) фізичні особи – підприємці;²³⁶

2) справи у спорах, що виникають з корпоративних відносин, в тому числі у спорах між учасниками (засновниками, акціонерами, членами) юридичної особи або між юридичною особою та її учасником (засновником, акціонером, членом), у тому числі учасником, який вибув, пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності такої юридичної особи, крім трудових спорів;

3) справи у спорах, що виникають з правочинів щодо акцій, часток, паїв, інших корпоративних прав в юридичній особі, крім правочинів у сімейних та спадкових правовідносинах;

4) справи у спорах щодо цінних паперів, в тому числі пов'язані з правами на цінні папери та правами, що виникають з них,

емісією, розміщенням, обігом та погашенням цінних паперів, обліком прав на цінні папери, зобов'язаннями за цінними паперами,

крім боргових цінних паперів, власником яких є фізична особа, яка не є підприємцем, та векселів, що використовуються у податкових та митних правовідносинах;

5) справи у спорах щодо права власності чи іншого речового

права на майно (рухоме та нерухоме, в тому числі землю), реєстрації або обліку прав на майно, яке (права на яке) є предметом

спору, визнання недійсними актів, що порушують такі права, крім

спорів, стороною яких є фізична особа, яка не є підприємцем, та

спорів щодо вилучення майна для суспільних потреб чи з мотивів

суспільної необхідності, а також справи у спорах щодо майна, що є

предметом забезпечення виконання зобов'язання, сторонами якого

є юридичні особи та (або) фізичні особи – підприємці;

6) справи про банкрутство та справи у спорах з майновими вимогами до боржника, стосовно якого відкрито провадження у справі про

банкрутство, у тому числі справи у спорах про визнання недійсними

будь-яких правочинів (договорів), укладених боржником; стягнення

заробітної плати; поновлення на роботі посадових та службових осіб

боржника, за винятком спорів про визначення та сплату (стягнення)

грошових зобов'язань (податкового боргу), визначених відповідно до

Податкового кодексу України, а також спорів про визнання недійсними правочинів за позовом контролюючого органу на виконання

його повноважень, визначених Податковим кодексом України;

7) справи за заявами про затвердження планів санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство;²³⁷

8) справи у спорах щодо оскарження актів (рішень) суб'єктів

господарювання та їх органів, посадових та службових осіб у сфері

організації та здійснення господарської діяльності, крім актів (рішень) суб'єктів владних повноважень, прийнятих на виконання

їхніх владних управлінських функцій, та спорів, стороною яких є

фізична особа, яка не є підприємцем;

9) справи про оскарження рішень третейських судів та про

видачу наказу на примусове виконання рішень третейських судів,

утворених відповідно до Закону України «Про третейські суди»,

якщо такі рішення ухвалені у спрах, зазначених у цій статті;

10) справи у спрах між юридичною особою та її посадовою

особою (у тому числі посадовою особою, повноваження якої припинені) про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі діями

(бездіяльністю) такої посадової особи, за позовом власника (учасника, акціонера) такої юридичної особи, поданим в її інтересах;

11) вимоги щодо реєстрації майна та майнових прав, інших

реєстраційних дій, визнання недійсними актів, що порушують

права на майно (майнові права), якщо такі вимоги є похідними

від спору щодо такого майна або майнових прав чи спору, що

виник з корпоративних відносин, якщо цей спір підлягає розгляду

в господарському суді і переданий на його розгляд разом з такими

вимогами;

12) справи у спрах про захист ділової репутації, крім спорів,

стороною яких є фізична особа, яка не є підприємцем або самозайнятою особою;

13) інші справи у спрах між суб'єктами господарювання;

14) справи за заявами про видачу судового наказу, якщо заявником та боржником є юридична особа або фізична особа

— підприємець.

Вищий суд з питань інтелектуальної власності (розпочне свою

роботу з дня, наступного за днем опублікування Головою Вищого

суду з питань інтелектуальної власності в газеті «Голос України»

повідомлення про початок роботи даного суду) розглядатиме

справи щодо прав інтелектуальної власності, зокрема:

1) справи у спрах щодо прав на винахід, корисну модель,

промисловий зразок, торговельну марку (знак для товарів і послуг),

комерційне найменування та інших прав інтелектуальної власності,

в тому числі щодо права попереднього користування;²³⁸

2) справи у спрах щодо реєстрації, обліку прав інтелектуальної власності, визнання недійсними, продовження дії, дострокового припинення патентів, свідоцтв, інших актів, що посвідчують

або на підставі яких виникають такі права, або які порушують такі права чи пов'язані з ними законні інтереси;

3) справи про визнання торговельної марки добре відомою;

4) справи у спорах щодо прав автора та суміжних прав, в тому числі спорах щодо колективного управління майновими правами автора та суміжними правами;

5) справи у спорах щодо укладання, зміни, розірвання і виконання договору щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, комерційної концесії;

6) справи у спорах, які виникають із відносин, пов'язаних із захистом від недобросовісної конкуренції, щодо: неправомірного використання позначень або товару іншого виробника; копіювання зовнішнього вигляду виробу; збирання, розголошення та використання комерційної таємниці; оскарження рішень Антимонопольного комітету України із визначених цим пунктом питань.

Особливої актуальності набуває захист прав інтелектуальної власності під час проведення міжнародних спортивних змагань (щодо виключного права використання символіки, розповсюдження графічних матеріалів тощо), для чого іноді навіть вносяться зміни і в процесуальні кодекси щодо прискореного розгляду таких справ (Закон України «Про організацію та проведення фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу в Україні» від 19.04.2007 р. № 962-V, Закон України «Про забезпечення охорони та захисту прав інтелектуальної власності УЄФА під час проведення в Україні фінальних матчів Ліги чемпіонів УЄФА та Ліги чемпіонів УЄФА серед жінок сезону 2017/2018» від 22.05.2018 р. № 2444-VIII).

І, нарешті, цивільна юрисдикція загальних судів встановлюється

ст. 19 Цивільного процесуального кодексу України: суди розглядають у порядку цивільного судочинства справи, що виникають з

цивільних, земельних, трудових, сімейних, житлових та інших правовідносин, крім справ, розгляд яких здійснюється в порядку іншого

судочинства. Тому, наприклад, трудові спори між спортсменами та

роботодавцем розглядаються в порядку цивільного судочинства.

Юрисдикцію щодо вирішення спорів, що впливають зі спортивних правовідносин, можна поділити на такі групи:²³⁹

1) виключна, тобто така, що передбачає розгляд конкретної

справи лише судом в порядку конкретного виду судочинства (наприклад, вирішення питань, пов'язаних із банкрутством футбольного клубу можливе лише в порядку, передбаченому Господарським процесуальним кодексом України);

2) альтернативна – передбачає можливість вибору зацікавленою особою юрисдикційного органу, до якого можна звернутися

за вирішенням конкретного спору (наприклад, спори щодо трансферних зобов'язань, які можуть бути вирішені як судами, так і квазіарбітражними органами). Однак на практиці сторони вимушені

обирати саме позасудовий розгляд;

3) договірна, яка передбачає право зацікавлених осіб домовитись про передачу спору на розгляд конкретному юрисдикційному

органу (наприклад, третейському суду чи арбітражу).